

ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО
ФІЛОСОФСЬКІ, ПСИХОЛОГІЧНІ
ТА ПОЛІТОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

В трьох книгах

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО ФІЛОСОФСЬКІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПОЛІТОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

Монографія

В трьох книгах

За редакцією
члена-кореспондента НАН України,
доктора філософських наук,
професора В. П. Мельника

Львів
ЛНУ ім. Івана Франка
2023

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО

ФІЛОСОФСЬКІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПОЛІТОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

Книга 1

ПЕРЕУСВІДОМЛЕННЯ БУТТЯ ЛЮДИНИ
ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ:
ІДЕНТИЧНІСТЬ І СВОБОДА САМОВИРАЖЕННЯ

Львів
ЛНУ ім. Івана Франка
2023

УДК [17.021.4:111.11]:[316.6:316.42]

Л 93

Авторський колектив:

В. П. Мельник; А. Ф. Карась; А. Й. Дахній; Л. В. Рижак; М. В. Кашуба;
З. Е. Скринник; А. С. Синиця; І. С. Пухта; Є. Ю. Ланюк; О. М. Лосик;
Ю. В. Ковальчук; І. М. Колесник; О. В. Дарморізі; Н. Б. Лазарович

Рецензенти:

д-р філос. наук, проф. *Н. В. Скотна*
(Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка);

д-р філос. наук, проф. *В. С. Бліхар*
(Львівський державний університет внутрішніх справ);

д-р філос. наук, доц. *І. В. Карівець*
(Національний університет "Львівська політехніка")

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 33/6 від 29 червня 2022 р.)*

Л 93

Людина і суспільство: філософські, психологічні та політологічні виміри. В 3 кн. Кн. 1. Переусвідомлення буття людини під впливом глобальних викликів: ідентичність і свобода самовираження : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України, д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника ; [Мельник В. П., Карась А. Ф., Дахній А. Й. та ін.]. – 2-ге вид., доповн. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. – 502 с.

ISBN 978-617-10-0743-7.

ISBN 978-617-10-0744-4 (Кн. 1).

У книзі першій колективної монографії подано дослідження буття людини в умовах сучасних глобальних викликів, зокрема в ситуації інформаційного суспільства й технізованого, нестабільного світу. Запропоновано визначення ключових глобальних ризиків і загроз в контексті цивілізаційного розвитку, окреслено чинники суспільної ефективності в аспекті подолання різних форм насильства й формування суспільних та гуманітарних умов людяності, солідарності й порозуміння. Висвітлено особливості «епохи постправди», соціальної міфології та постмодерної свободи, проаналізовані проблеми трансгуманізму і формування української національної ідентичності.

Для студентів, аспірантів, викладачів, науковців, практичних фахівців у галузі філософії.

УДК [17.021.4:111.11]:[316.6:316.42]

© Мельника В. П., Карась А. Ф., Дахній А.Й.
та ін., 2023

ISBN 978-617-10-0743-7

ISBN 978-617-10-0744-4 (Кн. 1)

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 7

ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Філософія і наукова раціональність.....11

Виклики сучасної глобалізації і філософія..... 40

Людина у тотально технізованому світі:
від Мартіна Гайдеггера до Ювала Ноя Харарі. 183

Людина в глобально-нестабільному світі:
солідарна відповідальність за майбутнє..... 222

Людяність як проблема сучасної цивілізації 244

Українська ідентичність як історичний проєкт:
мобілізація на тлі смертельної загрози 270

ЛЮДИНА В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Особливості осмислення людини в сучасній
аналітичній філософії.....300

Людина і мислення в інформаційну епоху 320

Правда, свобода і влада в епоху «постправди»:
Мішель Фуко versus Чарльз Тейлор.....337

Постмодерна свобода людини:
етично-соціальний вимір.....366

БАГАТОМІРНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Феномен любові у сучасному філософському дискурсі	384
Трансгуманізм: нова парадигма людства майбутнього.....	406
Людина у полоні міфу: філософсько-культурологічні аспекти сучасної соціальної міфології.....	429
Національна ідентичність у світлі глобалізаційних процесів: український контекст	451
Список використаних джерел	475
Довідка про авторів	498

ПЕРЕДМОВА

Перша чверть ХХІ століття засвідчила нові умови й можливості людського розвитку, що обумовлені науковими, інформаційно-технологічними та соціально-економічними особливостями глобально взаємопов'язаного світу. Однак серед сучасних умов існує низка давніших і цілком нових глобальних ризиків, від попередження та усунення яких залежить не тільки спільна доля людства, але й можливості збереження життя як такого. У цьому криється головний виклик перед розумом сучасника/сучасниці – не допустити переростання глобальних ризиків у загрози з катастрофічними наслідками для існування цивілізації. Науково обґрунтовані емпіричні дослідження, проведені в багатьох галузях знань про стан природи і глобальний розвиток, застерігають щодо існування достатньо тривожної ситуації, яка характеризується побільшанням непевності, інституційної крихкості та соціальної ентропії в життєвих світах локальних і регіональних спільнот. Йдеться про наявність нової, глобального типу, кризи, що викликана не стільки економічно-фінансовими і політичними чинниками, як гуманітарними, культурними й екологічними проблемами і потребами суспільного розвитку та його загальними й партикулярними етичними, естетичними та соціальними цінностями й орієнтирами. У різних куточках планети, десь більше, десь менше, люди опинилися в ситуації екзистенційної кризи, позитивний вихід з якої потребує самовизначення в координатах глобальної єдності світу. Адже подолання глобальних викликів і ризиків може претендувати на успіх у разі досягнення консолідованих спільних зусиль глобального людства. Очевидно також, що консолідація довкола визнання універсальних етично-правових цінностей не може бути успішною за рахунок нехтування локальними особливостями суспільного буття.

Ситуація глобальних перетворень, що більшою чи меншою мірою притаманна для всіх без винятку країн і позначається істотними змінами буття людини, має принаймні

два рефлексивні виміри: перший стосується адекватного визначення ключових викликів і загроз для цивілізації й існування життя на планеті, другий – стосується пошуку сталих передумов і перспектив збереження життя в пов'язанні з потребами і можливостями індивідуального розвитку людини. Загалом сучасна глобальна ситуація визначається тією мірою екзистенційної напруги (непевності, тривожності, страху), що виникла між віртуально означеними ризиками та соціально-політичними й технологічними можливостями запобігання їх перетворення в реальні загрози для життя з катастрофічними наслідками.

Сучасні виклики, що несуть ризики з тенденцією їхнього переростання в загрози для існування цивілізації і природи, врешті обумовлені розумовою і практичною діяльністю людей, соціальних груп, інститутів та політичних режимів. Якщо на зорі історії виклики генерувалися переважно зовнішніми, природними, чинниками, то сучасні глобальні ризики є наслідком застосування творчого духу людини, її інтелектуальної активності. У цьому сенсі можна сказати, що в загрозах існуванню життя в різних його організаційних формах і вимірах, людство пожинає плоди своєї попередньої і сучасної розумової та соціально-політичної діяльності. Філософія, як теоретична форма розуму, перебуває на передньому краї відповідальності – як за те, що було зроблено, так і за те, що може бути запропоновано з погляду на перспективи взаємопорозуміння у взаємопов'язаному інформаційно й комунікативно взаємообумовленому глобальному світі.

Звісно, до теоретичної форми розуму належить також будь-яка галузь раціонального концептуального знання в природознавчих, гуманітарних чи соціальних науках. Щодо загальної тенденції наукового розвитку, то з часу виникнення класичної фізики Ньютон і наступного переходу поза її межі до фізики мікросвіту, означеного принципом невизначеності В. Гайзенберга, нині спостерігаються ознаки «третього великого переходу науки» під знамена біології. Масштаби і значення цього переходу «наразі досить незрозумілі», однак вони підштовхують

думку в пошуках інтеграційної «теорії всього». Сьогодні серед нейробіологів поширені концептуальні спроби пояснювати природу людини та особливості її соціальної поведінки з погляду генетики й епігенетики.

Проте філософія зберігає своє незамінне значення у світі реальному і в світі ментальному. Неперервно трансформуючи своє предметне поле, філософія, як «любов до мудрості», спираючись на раціонально обґрунтовані знання чи принаймні на раціональні форми критичного мислення, спрямована передусім на підтримку і збереження життя через удосконалення етично кваліфікованої індивідуальної і суспільної поведінки, конгруентної за сучасних умов з потребами локальних громад і взаємопов'язаного глобального світу. Філософія – це міркування про умови й можливості зростання та саморозвитку людини в мінливій, динамічній дійсності. Це передбачає вчасно виявляти актуальні виклики, ризики і загрози, які стоять на перешкоді мирного забезпечення цивілізаційного поступу.

Абстрагуючись у цій передмові від низки найактуальніших сучасних викликів (їх розглянуто у пропонованій монографії), варто наголосити на найголовнішому з них з огляду на особливості історичного процесу загалом та української дійсності як такої, що кривавиться нині від жорстокої, геноцидного характеру окупаційної війни Росії проти України. Загрози цієї війни є ключовими в сучасній системі міжнародної безпеки: у разі політичної нерішучості Заходу війна може набути світового масштабу відкритої боротьби імперіалізму з демократією і самоврядним національним цивілізаційним розвитком. Епіцентром цієї боротьби, вкотре за сто років, знову стала Україна. Терористична російська влада, продовжуючи політику геноциду українців, що проводилася у ХХ столітті, згідно з імперською доктриною президента Путіна та його кривавої еліти, заповзялася остаточно, за лекалами Гітлера, «розв'язати українське питання» шляхом винищення українського народу як етнічної, культурної і державної громадянської спільноти. Виклик ворожнечі і насильства, що притаманний для всієї історії, став особливо гострою загрозою для сучасного людства,

зважаючи на смертоносний для всього живого арсенал ядерної та іншої зброї масового знищення.

Цей виклик має багато проявів і серійних екзистенційних загроз для свободи, демократії, справедливості, добробуту, миру і для всіх тих цінностей, поза якими умови порозуміння і розвитку розкришуються і, натомість пошуку глобальної консолідації людства, може настати епоха глобальної ворожнечі і хаосу. Переусвідомлення сучасного буття людини з метою пошуку адекватних викликам і загрозам відповідей та рішень – передбачає не тільки враховувати економічні, наукові, технологічні, інформаційні та медійно-комунікативні особливості сучасного світу, але й веде до формування інтегрального типу глобального мислення. Це означає рухатися до порозуміння не через заперечення й ідеологічно упереджене спростування локальних аспектів культурного, релігійного та філософського *досвіду*, але через пошуки діалогу між спільнотами, культурами і країнами шляхом усвідомлення та врахування його позитивних феноменів.

Отже, вищевикреслені проблеми динамічного буття людини в сучасному глобальному світі в їхньому диференційованому за розділами тематичному висвітленні стали головною метою пропонованого в першій книзі монографічного дослідження.

Володимир МЕЛЬНИК

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ

Мельник Володимир Петрович – член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, ректор Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: філософські проблеми науки, культури, техніки, методології науки. Контакт: rektor@lnu.edu.ua

Розділ. Філософія і наукова раціональність.

Карась Анатолій Феодосійович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: філософія свободи і громадянського суспільства, практична філософія, семіотика і культура, соціальна філософія. Контакт: anatoliy.karas@lnu.edu.ua

Розділ. Виклики сучасної глобалізації і філософія.

Дахній Андрій Йосипович – доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри історії філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: феноменологічна та екзистенційна філософія у систематичному й історичному вимірах, методологічні та термінологічно-перекладацькі аспекти історико-філософських досліджень, типологічні особливості західної філософії та гуманітаристики в контексті міждисциплінарності, континентальна філософія як феномен західного мислення і її вплив на сучасну українську філософську думку. Контакт: andriy.dakhniy@lnu.edu.ua

Розділ. Людина у тотально технізованому світі: від Мартіна Гайдеггера до Ювала Ноя Харарі.

Рижак Людмила Віталіївна – кандидат філософських наук, доцент, декан філософського факультету, доцент кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: філософія освіти, освіта України в контексті європейської та міжнародної інтеграції, гуманізація освіти в умовах інформаційної глобалізації, віртуалізація освіти, філософія науки, парадигми розвитку науки, віртуалізація науки, Інтернет-мережева

революція, філософія сталого розвитку людства. Контакт: lyudmyla.guzhak@lnu.edu.ua

Розділ. *Людина в глобально-нестабільному світі: солідарна відпо-відальність за майбутнє.*

Кашуба Марія Василівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри теорії та історії культури Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: філософія творчості, українська філософія, філософія Григорія Сковороди.

Розділ. *Людяність як проблема сучасної цивілізації.*

Скринник Зоя Едуардівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: філософія грошей як соціокультурного феномену, філософські проблеми економіки, проблеми людського буття в соціальних контекстах фінансової цивілізації, проблеми соціально-гуманітарної політики в Україні, гуманітарні аспекти вдосконалення системи соціального захисту громадян. Контакт: zoia.skrynnyk@lnu.edu.ua

Розділ. *Українська ідентичність як історичний проєкт: мобілізація на тлі смертельної загрози.*

Синиця Андрій Степанович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри історії філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: аналітична філософія, логіка, філософія науки, історичне краєзнавство. Контакт: andrii.synytsia@lnu.edu.ua

Розділ. *Особливості осмислення людини в сучасній аналітичній філософії.*

Пухта Ірина Степанівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: феноменологія та герменевтика, проблематика мови та свідомості, критичне мислення і когнітивні науки. Контакт: Iryna.Pukhta@lnu.edu.ua

Розділ. *Людина і мислення в інформаційну епоху.*

Ланюк Євген Юрійович – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: естетика політики, комунікативний вимір сучасних соціокультурних процесів, соціальна філософія. Контакт: Yevhen.Lanyuk@lnu.edu.ua

Розділ. Правда, свобода і влада в епоху «постправди»: Мішель Фуко versus Чарльз Тейлор.

Лосик Ореста Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: семіотика пам'яті та ідентичності, історіософська спадщина західноукраїнського інтелектуального середовища другої половини ХІХ – початку ХХ століть, постмодерністські тенденції у філософії та культурі. Контакт: oresta.losyk@lnu.edu.ua

Розділ. Постмодерна свобода людини: етично-соціальний вимір.

Ковальчук Юлія Василівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри історії філософії Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: філософія любові, екзистенційна філософія, метафізика, філософія діалогу, філософія творчості, культурний феномен доби Середньовіччя, екзистенційні ідеї в художній творчості. Контакт: yuliya.kovalchuk@lnu.edu.ua

Розділ. Феномен любові у сучасному філософському дискурсі.

Колесник Ігор Миколайович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії культури Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: східні філософські традиції, буддизм, аналітична психологія, феноменологія релігії, новітні релігійні течії та рухи, філософія фантастики, гіперреальні релігії. Контакт: ihor.kolesnyk@lnu.edu.ua

Розділ. Трансгуманізм: нова парадигма людства майбутнього.

Дарморіз Оксана Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії культури Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: філософія культури, семіотика культури, соціальна міфологія. Контакт: Oksana.Darmoriz@lnu.edu.ua

Розділ. Людина у полоні міфу: філософсько-культурологічні аспекти сучасної соціальної міфології.

Лазарович Надія Василівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії культури Львівського національного університету імені Івана Франка. Сфера наукових інтересів: українська культура: історія та сучасність, соціальна філософія, проблеми національної та етнічної ідентичності, масова культура та глобалізація. Контакт: nadiya.lazarovych@lnu.edu.ua

Розділ. Національна ідентичність у світлі глобалізаційних процесів: український контекст.

Наукове видання
МЕЛЬНИК Володимир Петрович,
КАРАСЬ Анатолій Феодосійович,
ДАХНІЙ Андрій Йосипович
та інші

ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО: ФІЛОСОФСЬКІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПОЛІТОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

Монографія
В трьох книгах

Книга 1

ПЕРЕУСВІДОМЛЕННЯ БУТТЯ ЛЮДИНИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ІДЕНТИЧНІСТЬ І СВОБОДА САМОВИРАЖЕННЯ

Монографія

За редакцією
члена-кореспондента НАН України,
доктора філософських наук,
професора В. П. Мельника

Редактор Уляна Крук
Комп'ютерне верстання Любові Семенович
Обкладинка Василя Рогана

Формат 60×90/16. Ум. друк. арк. 31,37. Тираж 300 пр. Зам.
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.

Видруковано з готових діапозитивів
у книжковій друкарні "Коло".
вул. Бориславська, 8. м. Дрогобич, Львівська обл., 82100

Свідоцтво
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серії ДК № 498 від 20.06.2001 р.

ISBN 978-617-10-0744-4

9 786171 007444